

Циганкова З.М.

Словоскладання як спосіб творення оказіоналізмів у англomовних романах жанру "чикліт"

Циганкова Зоя Миколаївна, аспірант

Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України, м. Київ, Україна

Анотація. Стаття присвячена аналізу складних оказіоналізмів, які зафіксовані у романах жанру "чикліт". Особлива увага акцентована на структурних та стилістичних особливостях досліджених лексичних одиниць.

Ключові слова: оказіоналізм, жанр "чикліт", словоскладання, словотворча модель, стилістична функція

Економічний, соціально-політичний і культурний поступ суспільства початку ХХІ ст. знаходить, природно, своє відображення як у мові, так і в літературі, і відзначається появою нових жанрів, серед яких на особливу увагу заслуговує новий напрям у прозі постфемінізму – так званий "чикліт".

Актуальність дослідження полягає в тому, що на даний момент немає праць присвячених лінгвістичним дослідженням романів "чикліт". У літературознавчому плані це питання розглядає Ю.Г. Ремаєва і Н.Ю. Степанова, але лінгвістичні характеристики та особливості творів цього своєрідного сучасного жанру ще не стали предметом окремого дослідження, принаймні у вітчизняному мовознавстві.

Об'єктом нашої розвідки є оказіоналізми романів нового літературного жанру. Предмет дослідження – особливості творення складних оказіональних лексичних одиниць.

Мета даної розвідки полягає у виявленні основних словотворчих моделей, на основі яких побудовані оказіоналізми. Особлива увага приділяється структурним і стилістичним особливостям одиниць дослідження.

Матеріалом дослідження стали романи англomовних письменниць С. Ахерн, С. Кінселли, М. Кейс, Л. Вайсбергер, К. Метьюс, К. Бушнелл. Методи дослідження: описовий, метод семантичного аналізу, контекстологічний метод, компонентний аналіз, статистичні методи.

Побудова оказіоналізмів у досліджених текстах за допомогою словоскладання відбувається двома шляхами: за нормами побудови складних слів в англійській мові і за оказіональними моделями.

Тенденція до використання вже відомих носіям мови й наявних тривалий час у мові словотворчих засобів цілком логічна і закономірна, вона породжується самою функцією спілкування. Оскільки всяке раптове і швидке привнесення в мову нових засобів словотворення містить у собі небезпеку перетворення засобу комунікації на незручний, і, можливо, повністю непридатний засіб для спілкування [4, с. 3].

Найчисельнішими виявилися складні оказіоналізми, представлені прикметниками, утвореними за моделями N+PI – Adj. та N+PII – Adj. Оказіоналізми утворені за допомогою дієприкметників теперішнього і минулого часів як другого компонента, є типовими прикладами, які наочно ілюструють синтаксичну природу словоскладання. Значення цих слів повністю еквівалентне значенню паралельних словосполучень [1, с. 76].

Розгляньмо детальніше вищезазначені моделі творення оказіоналізмів-комполітів. Комполіти моделі N+PI – Adj часто вживаються у текстах різних жанрів

і характеризують предмет за допомогою нерозчленованого комплексу одночасно з погляду на його відношення до іншого предмета і до дії. Чисельні складноструктурні дієприкметникові лексеми з формантом -ing уживаються авторами як у функції аксіологічно нейтральних атрибутів, так і в функції епітетів для емотивної оцінки явищ, предметів, людей. Створення оказіональної складної лексеми та її вживання для характеристики особи сприяє породженню іронічного ефекту і стимулює реципієнта до адекватного сприйняття інформації. У зв'язку з тим, що основна маса складних дієприкметникових слів цього типу формується в мовленні, вони, як правило, є складними словами, значення яких еквівалентне дієприкметниковим зворотам, наприклад: *'Hey, everyone,' he said with a dimple-producing grin* [14, p. 413], де a dimple-producing grin – 'посмішка, яка "продукує" ямочки на щоках'. Інший приклад: *All this was delivered in bed, in a somber, soul-searching, ceiling-staring kind of way* [8, p. 301], тут описується стан людини, коли вона "переоцінює цінності" і "витріщається на стелю". У цьому прикладі складний прикметник утворився внаслідок конверсії, тобто переходу іменника soul-searching 'переоцінка цінностей' до розряду прикметників, що є досить поширеним явищем, стосовним утворення прикметників такого типу у сучасній англійській мові.

Основна маса зазначених лексем використовується для образної і в той же час компактної і ємної характеристики визначеного предмета. Завдяки заміні повноцінного словосполучення на складну лексичну структуру виконується функція економії мовних засобів. Проте головною властивістю таких структур виступає створення додаткової експресивності мовлення героїв.

Менш продуктивною моделлю творення оказіональних складних прикметників вважаємо модель N+Adj. – Adj. Утворення нових комполітів відбувається в основному за аналогією, шляхом заміни першого компонента, наприклад: *Some had hippie-chic headbands around their foreheads* [14, p. 62]; *The bus snakes into a picture-perfect town* [6, p. 328]; *I was taken aback and forgot to step out ... because he had said such a beautiful borderline-cheesy thing that was adorable but terrifying* [252: 259]. Оказіональні утворення такої групи надають додаткового емоційного забарвлення вихідним поняттям, характеризують людей і предмети з позитивного боку: *hippie-chic headbands* – 'модні пов'язки у стилі хіпі', *picture-perfect town* – 'містечко, гарне як картинка', *borderline-cheesy thing* – 'річ на межі романтики і чогось більшого'.

Продуктивною у творенні оказіональних прикметників вважаємо модель із першим елементом *still*. Фактичний матеріал нашого дослідження засвідчує,

що прислівник *still* сполучається з прикметниками і дієприкметниками минулого часу для утворення складних okazіональних прикметників, наприклад: *They'd announced their engagement, and the news was all over the tabloids and on the entertainment programs, as if the union of two middle-aged people was not only a big deal but an inspiration for all lonely, still-single middle-aged women* [7, p. 419], де *still-single* – 'досі самотній' і характеризує жінку; *I gaze longingly at my one still-unpainted wall* [11, p. 204], тут *still-unpainted* – 'досі не пофарбована' і описує стіну в кімнаті героїні. Складні okazіоналізми з елементом *still* набувають додаткового значення 'досі, дотепер' і сполучаються зі словами негативної оцінки.

У досліджених текстах часто використовуються складні okazіональні іменники, які виконують атрибутивну функцію. Взагалі будь-який складний іменник в англійській мові може вживатися у функції атрибута з дефісом між його компонентами (*health food* – *health-food store*). Атрибутивним іменником може бути складний іменник або іменниковий вираз, компоненти яких зазвичай з'єднуються дефісами. Завдяки дефісу читач може легко розшифрувати слова у ланцюжку. Серед двокомпонентних атрибутивних складних іменників у нашому дослідженні виокремлюємо дві словотворчі моделі: N+N і Adj+N.

Атрибутивний іменник, утворений за моделлю N+N, може вказувати на функціональне призначення об'єкта, виражене означуванням іменником. Значення субстантивного словосполучення з препозиційним атрибутом, на думку Р. Кверка, може відповідати значенню словосполучення з прийменником *of* або іншим словосполученням із прийменниками *about*, *with*, *for* [see 2, p. 118]. Розгляньмо декілька прикладів: *Obviously this is engagement-ring city* [10, p. 104], де *engagement-ring city* – *a city of engagement rings* (місто обручок для заручин); *especially a small crowd with cocktail-shaker tricks* [11, p. 317], тут *cocktail-shaker tricks* – *tricks with a cocktail shaker* ('трюки з шейкером для коктейлів').

А.Дж. Томсон і А.В. Мартіне вважають, що перший компонент структури може вказувати на належність предмета або явища, вираженого другим іменником, предмету або явищу, вираженому першим [12, p. 32], наприклад: *And what about woman and her control-freak husband?* [8, p. 220], де *control-freak husband* – 'чоловік, який схилений на контролі дружини'. Або: *What was it? One of those last-minute wedding-jitter things* [10, p. 366], тут *wedding-jitter things* – 'печи, пов'язані з хвилюванням щодо весілля'. Інші приклади цієї словотворчої моделі: *She sounds deeply suspicious, as though Poppy must be my invented escort-agency name* [10, p. 272], *escort-agency name* – 'назва ескорт-агенції'; *Looks like I inherited the handbag-fiend gene from her* [12, p. 11], де *handbag-fiend gene* 'фанатичний ген жіночих сумочок' (мається на увазі "пристрасть" до жіночого атрибута).

Трапляються також одиничні приклади складних okazіональних іменників, які утворені від віддієслівних іменників із прислівником, наприклад: *And good thing Jacqui wasn't there to hear Aidan because remarking on my clothes was classic Feathery Stroker acting-out* [9, p. 67], де *acting-out* – 'вистава', але, на відміну від

нейтрального *play*, okazіоналізм має негативну конотацію – 'фальшива вистава'.

Високопродуктивною у романах постфеміністичного жанру виявилася складнопохідна модель утворення прикметників N+N+ed. Такі складнопохідні okazіональні лексеми несуть у собі конотації іронічності, наприклад: *His suede-brogued feet are up on another chair* [10, p. 32], де *suede-brogued feet* – 'ноги, взуті у грубі замшєві черевуки'; пейоративності, наприклад: *I spent my life watching them like a mouse watches a cat, curled up small and quiet, like a tiny, fringy-skirted sandmite, hoping that if they didn't realize I was there, they couldn't start a fight with me* [8, p. 52], у цьому прикладі героїня роману описує себе як *fringy-skirted sandmite*, тобто "кліща, вдягненого у торочкувату спідницю".

Друга модель творення складних okazіональних атрибутивних іменників є також частотною і традиційно вважається словотвірною моделлю іменників. наприклад: *I had her down as one of those endless-energy, broccoli-juice type people* [11, p. 118], де *endless energy people* – 'люди з невичерпною енергією', *broccoli-juice* – 'той, що веде здоровий спосіб життя'. Інші подібні приклади: *My stomach is full of acid and my skin looks drawn. So much for my bridal-beauty regime* [10, p. 299], конструкт *bridal-beauty regime* означає "режим" нареченої, який спрямований на підтримку її краси. Цей вираз уживається для надання іронічності, оскільки напередодні героїня провела ніч на вечірці і порушила свій "режим". Серед прикладів такого зразка також виокремлюємо: *Trevor launches into full obsequious-manager mode* [11, p. 229], де *obsequious-manager mode* – 'режим "слухняного менеджера, керівника"'; *She forced herself into appropriate-response autopilot* [14, p. 350], тут *appropriate-response autopilot* – 'автопілот "правильної відповіді"'.

На думку І.А. Гонти, "більшість лексем цієї моделі є конвертованими від значень вихідних ад'єктивних словосполучень і за семантикою моделі збігаються зі складнопохідними прикметниками моделі (adj+n)+ed. Різниця між ними полягає у відсутності форманта *-ed*, що пояснюється тенденцією до економії мовних засобів" [3, с. 352], проте трапляються випадки, в яких формант *-ed* зберігається, так звані складнопохідні прикметники типу бахуврихі. Найважливішою семантичною властивістю складнопохідних прикметників типу бахуврихі є значення посесивності. Першим компонентом виступають переважно основи якісних прикметників, хоча іноді зустрічаються основи відносних прикметників, наприклад: *I was also swollen-tongued with thirst* [9, p. 345], де *swollen-tongued* описує людину 'з розпухлим язиком' (тобто від спраги). У реченні *Petal's got a sniffly cold and is red-eyed and runny-nosed* [12, p. 164] новоутворені прикметники описують зовнішній вигляд дівчинки як *red-eyed* – 'із червоними очима' і *runny-nosed* – 'із нежитем'. Другим компонентом у більшості випадків служить основа іменника.

Кількість складних okazіоналізмів інших частин мови значно менша у порівнянні зі складними okazіоналізмами-прикметниками. Okazіональні композитивні іменники утворюються за моделлю N+N – N, наприклад: *I'm gazing at desperately at Mr Evans, willing him*

to soften, but he looks even more **axe-murderery** than before [11, p. 129]. Цей приклад видається цікавим, оскільки новотвір побудовано з порушенням правопису слова murder – убивство. Слово отримало додаткові суфікси *-er* і *-y* у структурі, а значення *axe+murderery* – ‘убивство сокирою’. На наш погляд, таке вживання новотвору зумовлено інтенцією автора привернути увагу читача до тексту, а також надає іронічності репліці героїні. Інший приклад: *Then I'd become an over-made-up lush with big hair who drinks Martinis for breakfast and tries to sleep with the poolboy* [8, p. 166], де *pool+boy* – *poolboy* ‘наглядач за басейном’. Частина складних оказіональних іменників утворена з модифікаціями словотворчої моделі, тобто другий компонент моделі виступає іменником з агентивним суфіксом *-er*, наприклад: “*Giuseppe Zanotti. I call them my man-stompers*” [14, p. 378]. За контекстом мова йде про взуття героїні на дуже високих підборах, які вона називає *manstompers*. Новотвір означає буквально ‘взуття, яке змушує чоловіків тупотіти’.

Окремої уваги заслуговує модель творення оказіональних складних слів N+Pronoun. Розгляньмо приклад: *My actions have their desired effect, that being why should he think about his ex-wife when he has a lovely young woman-me to concentrate on instead?* [7, p. 44], тут мова йде про героїню, яка засмучена тим фактом, що її чоловік згадує свою колишню жінку, коли він має букв. ‘жінку-мене’.

Певна частина складних оказіоналізмів, утворена “нестандартним” способом. Під “нестандартним” способом ми розуміємо такі засоби утворення лексичних мовних інновацій, які становлять відхилення від словотворчої норми мови. В такому випадку ситуативна словотворчість здійснюється з порушенням правил мовної норми, тобто у творенні складних слів беруть участь оказіональні моделі. Розгляньмо деякі приклади: *He told the whole story of something called the Something-singers and it went on for hours and I nearly seized up with boredom* [11, p. 37], тут *something-singers* (модель Pron+N – нетипова для стандарту англійської мови) – (букв.) ‘співачи чогось’; *I was denied my rant in Zoey's when she and Laura just wouldn't shut up about the no-knickers story* [5, p. 145], де *no-knickers story* (модель Exclam+N) – ‘історія про “без трысіє”’; *I said to Edith, giving her my emergency-eyes look* [6, p. 320], тут *emergency-eyes look* (модель N+Npl) – ‘стурбований погляд’ або ‘погляд “стурбовані очі”’; *Lucinda descends into a chair in a leggy, Joseph-trousered sprawl, and the mood boards slide out of*

her grasp [10, p. 62], оказіоналізм *Joseph-trousered sprawl* (модель N (proper name)+ N (general name) описує позу героя, який сидить удрягнений у брюки дизайнера Joseph; *I like your look. With the hat and the jacket and the big boots it was very Working-Man Chic* [8, p. 67], конструкт *Working-Man Chic* (модель N (proper name)+N (proper name) – ‘модний “но-робочому”’. У цьому прикладі не зовсім зрозумілим є написання складових новотвору з великої літери. Можна висунути припущення про те, що такий ужиток є суто авторським задумом, націленим на привернення уваги читача. Інші приклади такого стибу: *He's East Village-gig cute. Not international-rock-star cute* [14, p. 16]. *East-Village* – район біля Мангеттена, новотвір побудовано за моделлю N (proper name)+N (general name), він описує зовнішність хлопця – ‘милий, як артист із Іст-Вілледжа’. У реченні *That's okay dear, take your time, 'an upbeat older woman with a smooth American-pie Southern accent said perkily* [6, p. 12] *American-pie Southern accent* – ‘південний акцент простої людини’. Словоформу утворено за моделлю Adj (proper name)+N, хоча, з іншого боку, новотвір має ідіоматичне походження, а *American-pie* позначає просту, відкриту, чесну людину. За допомогою конвенції іменник виступає в атрибутивній ролі.

Неодмінною особливістю аналізованих слів є семантична прозорість їхніх частин, чітка референтність, значення цілого виводиться зі значень компонентів.

Фактичний матеріал нашого дослідження засвідчує, що словоскладання виявляється відносно продуктивним способом творення оказіональних слів у романах жанру “чикліт” і складає майже 21 % від загальної кількості оказіональних утворень.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, оказіоналізми широко використовуються у романах жанру “чикліт”, які здебільшого представлені складними лексичними одиницями цього лексичного розряду. Більшість індивідуально-авторських слів створені за традиційними моделями, що дозволяє говорити про реалізацію ними системних потенцій сучасної англійської мови. Автори романів використовують їх для характеристики (позитивної, негативної, нейтральної) предметів та явищ, а також для надання героям додаткової експресивності та емоційності.

Подальшу перспективу досліджень вбачаємо у вивченні голофрастичних конструкцій у романах постфеміністичного жанру.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Английские неологизмы (60-70-е годы) / [уклад. Ю.А. Жлуктенко, В.П. Березинский, И.И. Борисенко]. – К.: Наукова думка, 1983 – 172с.
Angliyskiye neologizmy (60-70-e gody) English neologisms (60-70s) / [compiled by U.A. Zhluktenko, V.P. Berezinskiy, I.I. Borisenko]. – K.: Naukova dumka, 1983 – 172 s.

2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка (на англ. яз.) / Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 1986. – 295 с.
Arnold I.V. Leksikologiya sovremennogo angliyskogo yazyka (na angl. yaz.) [English lexicology] Uchebnik dlya in-tov i fak. inostr. yaz.. – 3 izd., pererab. i dop. – M.: Vysshaya. shk., 1986. – 295 s.

3. Гонга І. Структурно-складні прикметники метафори в американському сленгу та їх переклад. Лінгвістика, випуск X. – С. 349-352.
Gonta I. Strukturno-skladni prykmetynyky metafory v amerykans'komu slenhu ta yikh pereklad [Structurally complex metaphors adjectives in English slang and their translation]. Linhvistyka, vyppusk X. – S. 349-352.

4. Омельченко Л.Ф., Соловійова Л.Ф., Мороз Т.М. Структурно-складні ад'єктивні одиниці з суфіксом *-ing* у газетно-публіцистичному дискурсі. Вісник житомир. Держ. Ун-ту. Випуск 45. Філологічні науки, 2009 – С. 34-38
Omelchenko L.F., Solovyova L.F., Moroz T.M. Strukturno-skladni odynytisi z sufiksom -ing u hazetno-publitsystychnomu

dyskursy [Structurally complex adjectival units with the suffix –ing in newspaper and journalistic discourse]. *Visnyk zhytomyr.dzrh. un-tu. Vypusk 45. Filologichni nauky, 2009 – S. 34-38.*

5. Ahern C. The book of tomorrow / Cecelia Ahern. – London: Harper, 2010. – 420 p.

6. Ahern C. The time of my life / Cecelia Ahern. – London: Harper, 2012. – 492 p.

7. Bushnell C. One fifth avenue / Candance Bushnell. – London: Abacus, 2008. – 470 p.

8. Keyes M. Anybody out there / Marian Keyes. – London: Penguin Books, 2006. – 595 p.

9. Keyes M. The brightest star in the sky / Marian Keyes. – London: Penguin Books, 2011. – 614 p.

10. Kinsella S. I've got your number / S. Kinsella. – London: Bantam Press, 2012. – 284 p.

11. Kinsella S. Mini shopaholic / Sophie Kinsella. – London: Bantam Press, 2010. – 448 p.

12. C. Matthews Summer daydreams / Carole Matthews. – London: Sphere, 2012. – 438 p.

13. Oxford dictionary and thesaurus Oxford University Press, USA, 1996 – 1892 p.

14. Weisberger L. Last night at chateau Marmont / Lauren Weisberger. – London: Harper, 2010. – 424 p.

Tsygankova Z. M. Compounding as a method of formation of complex nonce words in English chick lit novels

Abstract. The article is devoted to the analysis of complex nonce words fixed in chick lit novels. Special attention is paid to structural and stylistic peculiarities of the complex lexical units.

Keywords: nonce word, chick lit, compounding, derivative model, stylistic function

Цыганкова З.Н. Словосложение как способ образования окказионализмов в англоязычных романах жанра "чиклит"

Аннотация. Статья посвящена анализу окказионализмов, которые нашли свое отображение в романах жанра "чиклит". Особого внимания заслуживают структурные и стилистические особенности исследованных лексических единиц.

Ключевые слова: окказионализм, жанр "чиклит", словосложение, словообразовательная модель, стилистическая функция